

21. PAULUS, lib. 35, ad Edictum.

Si sterilis ancilla sit, cujus partus venit, vel major annis quinquaginta... cum id emptor ignoraverit, ex empto tenetur venditor. — § 1. Si praedii venditor non dicat de tributo sciens, tenetur ex empto quod si ignorans non praedixerit, quod forte hereditarium praedium erat, non tenetur. — § 2. Quamvis supra diximus, cum in corpore consentiamus, de qualitate autem dissentiamus, emptionem esse: tamen venditor teneri debet, quanti interest non esse deceptum: et si venditor quoque nesciat, veluti si mensas, quasi citreas emat, quae non sunt. — § 3. Cum per venditorem steterit quo minus rem tradat, omnis utilitas emptoris in aestimationem venit, quae modo circa ipsam rem consistit: neque enim, si potuit ex vino (puta) negotiari, et lucrum facere, id aestimandum est, non magis quam si triticum emerit, et ob eam rem, quod non sit traditum, familia ejus fame laboraverit: nam pretium tritici, non servorum fame necatorum, consequitur: nec major fit obligatio, quod tardius agitur, quamvis crescat si vinum hodie pluris sit: merito: quia sive datum esset, haberet emptor, sive non: quoniam saltem hodie dandum est, quod jam olim dari oportuit. — § 4. Si tibi fundum vendidero, ut eum conductum certa summa haberem: ex vendito, eo nomine, mihi actio est, quasi in partem pretii ea res sit. — § 5. Sed etsi ita fundum tibi vendidero, ut nulli alii eum, quam mihi venderes, actio eo nomine ex vendito est, si alii vendideris. — § 6. Qui domum vendebat, exceptis sibi habitationem, donec viveret, aut in singulos annos decem, emptor primo anno maluit decem praestare, secundo anno habitationem [praestare.] Trebatius ait, mutandae voluntatis potestatem eum habere, singulisque annis alterutrum praestare posse; et quandiu paratus sit alterutrum praestare, petitionem non esse.

22. JULIANUS, lib. 7 Digestorum.

Si in qualitate fundi venditor mentitus sit, non in modo ejus, tamen tenetur emptori: pone enim dixisse eum, quinquaginta jugera esse vineae, et quinquaginta prati: et in vinea minus, et in prato plus inveniri: esse tamen omnia centum jugera.

23. Idem, lib. 13 Digestorum.

Si quis servum, quem cum peculio venderat, manumiserit, non solum peculii nomine, quod servus habuit tempore quo manumittebatur, sed et eorum quae postea acquirit, tenetur, et praeterea cavere debet, quidquid ex hereditate liberi ad eum pervenerit, restitutum iri. Marcellus notat: Illa praestare venditor ex empto debet, quae haberet emptor si homo manumissus non esset: non continebuntur igitur, quae, si manumissus non fuit, adquisiturus non esset.

24. JULIANUS, lib. 13 Digestorum.

Si servus, in quo ususfructus tuus erat, fundum emerit, et antequam pecunia numeraretur, capite minutus fueris: quamvis pretium solveris, actionem ex empto non habebis, propter talem capitis deminutionem, sed indebiti actionem adversus venditorem habebis: ante capitis autem minutionem nihil interest, tu solvas, an servus ex eo peculio, quod ad te pertinet: nam utroque casu actionem ex empto habebis. — § 1. Servum tuum imprudens a fure bona fide emi: is ex peculio, quod ad te pertinebat, hominem paravit, qui mihi traditus est: posse te eum hominem mihi condicere, Sabinus dixit; sed si quid mihi abesset ex negotio, quod is gessisset, invicem me tecum acturum de peculio: Cassius veram opinionem Sabini retulit, in qua ego quoque sum. — § 2. Servo vendente hominem, fidejussor venditionis omnia praestare debet, in qua obligaretur, si pro libero fidejussisset: nam et in dominum actio sic datur, ut emptor eadem consequatur, quae, libero vendente, consequi debuisset: sed ultra peculii taxationem dominus non condemnatur.

25. Idem, lib. 34 Digestorum.

Qui pendentem vindemiam emit, si uvam legere prohibeatur a venditore, adversus eum petentem pretium, exceptione uti poterit, si ea vecunia, qua de agitur, non pro ea re petatur, quae venit, neque tradita est. Ceterum post traditionem sive lectam uvam calcare, sive mustum evehere prohibeatur, ad exhibendum, vel injuriarum agere poterit: quemadmodum si aliam quamlibet rem suam tollere prohibeatur.

26. ALFENUS VARUS, lib. 2 Digestorum.

Si quis, cum fundum venderet, dotia centum, quae in fundo esse

100. L. 12, C. de legit. hered. — 1. L. 59, infr. h. t. — 2. Fac. L. 42, infr. de reg. jur. — 3. L. 9, § ult. L. 14, supr. de contrah. empt. — 4. L. 62, § 1, supr. d. t. — 5. Obst. L. un. in fin. C. de sentent. que pro eo, quod interest: L. 2, in fin. supr. de eo, quod certo loco. — 6. L. 75, supr. de contrah. empt. — 7. d. L. 75. — 8. Adde L. 24, § 4, infr. soluto matrim. — 9. Vide tamen L. 4, C. de inutil. stipul. l. ult. C. de pact. — 10. L. 21, in pr. supr. de minor. — 11. L. 31, § 1, supr. de reb. cred. — 12. Adde L. 84, infr. de solutio. — 13. § 1, Inst. de fidejuss. — 14. L. 5, § 4, infr. de doli mali et met. except. — 15. Arg. L. 15, § ult. infr.

adfirmabat, accessura dixisset, quamvis ibi nullum dolium fuisset, tamen dolia emptori debebit.

27. PAULUS, lib. 3 Epitomarum Alfeni.

Quidquid venditor accessurum dixerit, id integrum ac sanum tradi oportet, veluti si fundo dolia accessura dixisset, non quassa, sed integra dare debet.

28. JULIANUS, lib. 3, ad Urseium Feroecum.

Praedia mihi vendidisti, et convenit, ut aliquid facerem: quod si non fecissem, poenam promisi. Respondit, venditor, antequam poenam ex stipulatu petat, ex vendito agere potest: si consecutus fuerit, quantum poenae nomine stipulatus esset; agentem ex stipulatu doli mali exceptio summovebit: si ex stipulatu poenam consecutus fueris, ipso jure ex vendito agere non poteris: nisi in id, quod pluris ejus interfuerit, id fieri.

29. Idem, lib. 4, ex Minicio.

Cui res sub conditione legata erat, is eam imprudens ab herede emit: actione ex empto poterit consequi emptor pretium, quia non ex causa legati rem habet.

30. AFRICANUS, lib. 8 Questionum.

Servus, quem de me cum peculio emisti, prius quam tibi traderetur, furtum mihi fecit. Quamvis ea res, quam subripuit, interierit, nihilo minus retentionem eo nomine, ex peculio me habiturum ait, id est, ipso jure ob id factum minutum esse peculium, eo scilicet, quod debitor meus ex causa conditionis sit factus: nam licet, si jam traditus furtum mihi fecisset, aut omnino conditionem eo nomine de peculio non haberem, aut eatenus haberem, quantum ex re furtiva auctum peculium fuisset, tamen in proposito et retentionem me habiturum, et si omne periculum penes te sit, vel, quasi plus debito solverim, posse me condicere. Secundum quae dicendum, si nummos, quos servus iste mihi subripuerat, tu, ignorans furtivos esse, quasi peculiares ademeris, et consumperis conditio eo nomine mihi adversus te competat, quasi res mea ad te sin causa pervenerit. — § 1. Si sciens alienam rem ignorantem mihi vendideris: etiam, prius quam evincatur, utiliter me ex empto acturum putavi in id, quanti mea intersit meam esse factam: quamvis enim aliquo veram sit, venditorem hactenus teneri, ut rem emptori habere liceat non etiam ut ejus faciat, quia tamen dolum malum abesse praestare debeat, teneri eum, qui sciens [alienam] non suam ignorantem vendidit. Idem [est] maxime, si manumisso vel pignori daturu vendiderit.

31. NERATIUS, lib. 3 Membranarum.

Si ea res, quam ex empto praestare debebam, vi mihi adempta fuerit, quamvis eam custodire debuierim, tamen propius est, ut nihil amplius, quam actiones persequendae ejus praestari a me emptori oporteat: quia custodia adversus vim parum proficit: actiones autem eas non solum arbitrio, sed etiam periculo tuo [tibi] praestare debebo, ut omne lucrum ac dispendium te sequatur. — § 1. Et non solum, quod ipse per eum adquisiit, praestare debeo, sed et id, quod emptor, jam tunc sibi tradito servo, adquisiturus fuisset. — § 2. Uterque nostrum eandem rem emit a non domino, cum emptio, venditioque sine dolo malo fieret, traditaque est: sive ab eodem eminus, sive ab alio, atque alio, is ex nobis tuendus est, qui prior jus ejus adprehendit, hoc est, cui primum tradita est: si alter ex nobis a domino emisset, is omnimodo tuendus est.

32. ULPIANUS, lib. 11, ad Edictum.

Si quis a me oleum, quod emisset, adhibitis iniquis ponderibus accepisset, ut in modo me falleret, vel emptor circumscriptus sit a venditore ponderibus minoribus, Pomponius ait, posse dici venditorem sibi dare oportere, quod plus est, petere: quod habet rationem. Ergo et emptor ex empto habebit actionem, qua contentus esse possit.

33. Idem, lib. 25, ad Edictum.

Et si uno pretio plures res emptae sint, de singulis ex empto, et vendito agi potest.

34. Idem, lib. 18, ad Edictum.

Si, fundo vendito, in qualitate jugerum captio est, ex empto erit actio.

de injur. — 16. L. 27, infr. h. t. — 17. d. L. 27. — 18. L. 34, in pr. supr. de contrah. empt. — 19. L. 6, § 6, L. 21, § 17; L. 26, supr. h. t. — 20. d. L. 26; L. 54, in fin. infr. eod.; L. 60, L. 76, supr. de contrah. empt.; L. 35, infr. de edil. edict. — 21. d. L. 54, in fin. et L. 55. — 22. L. 6, § 7, infr. de doli mali et met. except. — 23. L. ult. supr. de condit. furtiv. — 24. Adde L. 9, § 6, supr. de pecul. — 25. L. 25, § 1, supr. de contrah. empt. — 26. L. 36, infr. h. t. — 27. L. 35, § 4, supr. de contrah. empt.; L. 15, in pr. infr. de furt. — 28. L. 9, § 4, supr. de Publiciana; L. 15, C. de rei vind. — 29. L. 12, in fin. infr. h. t.

35. Idem, lib. 70, ad Edictum.

Si quis fundum emerit, quasi per eum fundum eundi agendi jus non esset, et interdicto de itinere actusque victus sit, ex empto habebit actionem: licet enim stipulatio de evictione non committatur, quia non est de jure servitutis in rem actione pronuntiata, tamen dicendum est, ex empto actionem competere.

36. PAULUS, lib. 7, ad Plautium.

Venditor domus, antequam eam tradat, damni infecti stipulationem interponere debet: quia antequam vacuam possessionem tradat, custodiam et diligentiam praestare debet, et pars est custodiae, diligentiaeque, hanc interponere stipulationem: et ideo, si id neglexerit, tenebitur emptori.

37. Idem, lib. 14, ad Plautium.

Sicut aequum est, bonae fidei emptori alterius dolum non nocere, ita non est aequum, eidem personae venditoris sui dolum prodese.

38. CELSUS, lib. 8 Digestorum.

Si venditor hominis dixit, peculium eum habere decem, nec quemquam adempturum: et si plus habet, totum praestet; nisi hoc actum est, ut duntaxat decem praestaret: si minus est, praestet esse decem, et talem servum esse, ut tantum peculii habeat. — § 1. Si per emptorem steterit, quo minus ei mancipium traderetur pro cibariis, per arbitrium indemnitate posse servari, Sextus Aelius, Drusus dixerunt: quorum et mihi justissima videtur esse sententia. — § 2. Firmus a Proculo quaesivit, si de plumbeo castello fistula sub terram missa, aquam ducerent in aenum lateribus circumstructum, an haec aedium essent? an ut ruta casa vincta fixaque, quae aedium non essent? Ille rescripsit, referre, quid acti esset. Quid ergo, si nihil de ea re neque emptor neque venditor cogitaverunt, ut plerumque in ejusmodi rebus evenisse solet? nonne propius est, ut inserta et inclusa aedificio partem ejus esse existimemus?

39. MODESTINUS, lib. 5 Regularum.

Quero: si quis ita fundum venderit, uti venum datum esse videatur, quod intra terminos ipse possedit; sciens tamen aliquam partem certam se non possidere, non certioraverit emptorem: an ex empto iudicio teneatur, cum haec generalis adjectio ad ea quae specialiter novit qui vendidit, nec exceptio, pertinere non debeat: ne alioquin emptor capiat, qui fortasse, si hoc cognovisset vel empturus non esset, vel minoris empturus esset, si certioratus de loco certo fuisset: cum hoc et apud veteres sit relatum in ejus persona, qui sic exceperat, servitutes, si qua debentur, debebuntur: etenim juris auctores responderunt, si certus venditor quibusdam personis certas servitutes debere, non admonisset emptorem, ex empto eum teneri debere, quando haec generalis exceptio non ad ea pertinere debeat, quae venditor novit, quaeque specialiter excipere et potuit, et debuit, sed ad ea quae ignoraverit, et de quibus emptorem certiorare nequivit? Herennius Modestinus respondit: Si quid circumveniendi emptoris causa venditor in specie de qua quaeritur, fecit, ex empto actione conveniri posse.

40. POMPONIUS, lib. 31, ad Quintum Mucium.

Quintus Mucius scribit: Dominus fundi de praedio arbores stantes venderat, [et] pro his rebus pecuniam accepit, et tradere volebat: emptor quaerebat, quid se facere oporteret: et verebatur, ne haec arbores ejus non viderentur factae? Pomponius: Arborum, quae in fundo continentur, non est separatim corpus a fundo: et ideo, ut dominus suas specialiter arbores vindicare emptor non poterit, sed ex empto habet actionem.

41. PAPINIUS, lib. 3 Responsorum.

In venditione, super annua pensatione pro aqueductu infra domum Romae constitutam, nihil commemoratum est: deceptus ob eam rem ex empto actionem habebit: itaque, si conveniatur ob pretium ex vendito, ratio improvisi oneris habebitur.

42. PAULUS, lib. 2 Questionum.

Si duorum fundorum venditor separatim de modo cujusque pronanciaverit, et ita utrumque uno pretio tradiderit, et alteri aliquid desit, quamvis in altero exsuperet, forte si dixit, unum centum jugera, alterum ducenta habere, non proderit ei, quod in altero ducenta decem inveniuntur, si in altero decem desint: et de his ita apud Labeonem relatum est. Sed

30. L. 18, § 8, infr. de dam. infect. — 31. L. 35, § 4, supr. de contrah. empt.; L. 14, in pr. infr. de furt. — 32. L. 31, in pr. supr. h. t. — 33. L. 3, C. de peric. et commodo rei vend. — 34. L. 15, § 2, supr. h. t. — 35. L. 17, § 6, supr. eod. — 36. L. 15, § 6; L. 21, § 1, supr. eod.; L. 55, in fin.; L. 45, in fin. supr. de contrah. empt.; L. 9, supr. de peric. et commodo rei vend. — 37. Arg. L. 59, in pr. supr.; L. 27, C. de rei vind.; L. 20, C. de pact.; L. 3, C. de his, qui a non domino, § 3, in fin. Inst. de empt. — 38. L. 11, in fin. supr. de negot. gest. — 39. L. 4, in fin.;

an exceptio doli mali venditori profutura sit, potest dubitari? Utique si exiguis modus silvae desit, et plus in vineis habeat, quam repromissum est, an non facit dolo, qui jure perpetuo utitur? nec enim hic, quod amplius in modo invenitur, quam aliquo dictum est, ad compendium venditoris, sed ad emptoris pertinet; et tunc tenetur venditor, cum minor modus invenitur. Videamus tamen, ne nulla querela sit emptoris in eodem fundo, si plus inveniat in vinea quam in prato, cum universus modus constat. Similis questio esse potest ei, quae in duobus fundis agitata est, et si quis duos statuliberos uno pretio vendat et dicat, unum decem dare jussum, qui quindecim dare debebat: nam et hic tenebitur ex empto actione, quamvis emptor a duobus viginti accepturus sit. Sed rectius est, et in omnibus suprascriptis casibus lucrum cum damno compensari: et si quid deest emptori, sive pro modo, sive pro qualitate loci, hoc ei resarciri.

43. Idem, lib. 3 Questionum.

Titius, cum decederet, Seia Stichum, Pamphilum, Arescusa, per fideicommissum reliquit, ejusque fidei commisit, ut omnes ad libertatem post annum perduceret: cum legataria fideicommissum ad se pertinere noluisse, nec tamen heredem a sua petitione liberasset, heres eadem mancipia Sempronio vendidit, nulla commemoratione fideicommissa libertatis facta: emptor, cum pluribus annis mancipia suprascripta sibi servissent, Arescusa manumisit: [et] cum caeteri quoque servi cognita voluntate defuncti, fideicommissam libertatem petissent, et heredem ad praetorem perduxissent, jussu praetoris, ab herede sunt manumissi: Arescusa quoque, nolle se emptorem patronum habere, responderat: cum emptor pretium a venditore, empti iudicio, Arescusa quoque nomine repeteret, lectum est responsum Domitii Ulpiani, quo continebatur, Arescusa pertinere ad rescriptum sacrarum constitutionum, si nollet emptorem patronum habere: emptorem tamen nihil posse post manumissionem a venditore consequi: ego cum meminissem et Julianum in ea sententia esse, ut existimaret, post manumissionem quoque empti actionem durare: quero, quae sententia vera est? Illud etiam in eadem cognitione nomine emptoris desiderabatur, ut sumptus, quos in unum ex his quem erudierat, fecerat, ei restituerentur. Item quero, Arescusa, qua recusavit emptorem patronum [habere], cujus sit liberta constituta, an possit vel legatarium, quae non liberavit, vel heredem patronum habere: nam caeteri duo ab herede manumissi sunt? Respondi, semper probavi Juliani sententiam putantis, [manumissione non amittitur eo modo.] De stimpibus vero, quos in erudiendum hominem emptor fecit, videndum est: nam empti iudicium ad eam quoque speciem sufficere existimo: non enim pretium continet tantum, sed omne quod interest emptoris, servum non evinci: plane, si in tantum pretium excedisse proponas, ut non sit cogitatum a venditore de tanta summa: veluti si ponas agitatorem postea factum vel pantomimum, evictum esse eum qui minimo venit pretio, iniquum videtur, in magnam quantitatem obligari venditorem.

44. AFRICANUS, lib. 8 Questionum.

Cum [et] forte idem mediocrium facultatum sit, [et] non ultra duplum periculum subire eum oportet:

45. PAULUS, lib. 3 Questionum.

Idque [et] Julianum agitasse Africanus refert: quod justum est: si cui minuitur praestatio, si servus deterior apud emptorem effectus sit, cum evincitur. — § 1. Illud expeditius videbatur, si mihi alienam aream vendideris, et in eam ego aedificavero, atque ita eam dominus evincit: nam, quia possum petentem [dominum], nisi impensam aedificiorum solvat, doli mali exceptione summovere, magis est, ut ea res ad periculum venditoris non pertineat: quod et in servo dicendum est, si in servitute, non in libertatem evinceretur, ut dominus mercedes et impensas praestare debeat: quod si emptor non possideat aedificium vel servum, ex empto habebit actionem. In omnibus tamen his casibus, si sciens quis alienum vendiderit, omnimodo teneri debet. — § 2. Superest tertia deliberatio, cujus debet esse liberta Arescusa, quae recusat emptorem? Et non sine ratione dicitur, ejus debere effici libertam, a qua vendita est, [id est heredis], quia et ipse ex empto actione tenetur: sed hoc ita, si non Arescusa elegerit emptoris patronatum: tunc etenim et illius remanet liberta, et ille ex empto actionem non habet, quia nihil ejus interest, cum eam libertam habet.

L. 23, L. 34, supr. h. t. — 40. L. 45, § ult. infr. eod.; L. 24, in fin. infr. de fideicom. libert. — 41. L. 70, infr. de evict. — 42. L. un. C. de sentent. que pro eo, quod interest. — 43. L. 66, in fin.; L. 70, infr. de evict., obst. L. 64, in pr. infr. d. t. — 44. L. 14, § 1, supr. comm. divid.; L. 48, supr. de rei vind.; L. 14, infr. de doli mali et met. except. — 45. Obst. L. 27, in fin. supr. de rei vind. — 46. L. 45, vers. item quero, Arescusa, supr. h. t.

46. *Idem*, lib. 24 Quæstionum.

Si quis alienam rem venderit, et medio tempore heres domino rei extiterit, cogetur implere venditionem.

47. *Idem*, lib. 6 Responsorum.

Lucius Titius, accepta pecunia ad materias vendendas sub pœna certa, ita ut si non integras repræstaverit intra statuta tempora, pœna conveniatur, partim datis materiis, decessit: cum igitur testator in pœnam commiserit, neque heres ejus reliquam materiam exhibuerit, an et in pœnam, et in usuras conveniri possit: præsertim cum emptor mutuatus pecuniam, usuras gravissimas expendit? Paulus respondit, ex contractu, de quo queritur, etiam heredem venditoris in pœnam conveniri posse, in actione quoque ex empto, officio judicis, post moram intercedentem, usurarum pretii rationem haberi oportere.

48. *SCEVOLE*, lib. 2 Responsorum.

Titius heres Sempronii fundum Septicio vendidit ita: *Fundus Sempronianus, quidquid Sempronii juris fuit, erit tibi emptus tot nummis*: vacuumque possessionem tradidit, neque fines ejus demonstravit: queritur, an empti iudicio cogendus sit ostendere ex instrumentis hereditariis, quid juris defunctus habuerit, et fines ostendere? Respondi, id ex ea scriptura præstandum, quod sensisse intelliguntur: quod si non appareat, debere venditorem et instrumenta⁴⁷ fundi, et fines ostendere: hoc etenim contractus bonæ fidei consonat.

49. *HERMOGENIANUS*, lib. 2 juris Epitomarum.

Qui per collusionem imaginariarum colonum, circumvenienti emptoris causa, subposuit, ex empto tenetur, nec defenditur, si, quo facilius excogitata fraus occultetur, colonum et quinquenni pensiones in fidem suam recipiat. — § 1. Pretii sorte, licet post moram, soluta, usurae peti non possunt, cum hæc non sint in obligatione, sed officio⁴⁸ judicis præstantur.

50. *LABEO*, lib. 4 posteriorum a Javoleno Epitomatorum.

Bona fides non patitur, [ut,] cum emptor alicujus legis beneficio pecuniam rei venditæ debere desisset, antequam res ei tradatur, venditor tradere compelleretur et re sua carere: possessione autem tradita futurum est, ut rem venditor æque amitteret, utpote cum petenti eam rem emptor exceptionem rei venditæ et traditæ objiciat, ut perinde habeatur, ac si petitor ei neque vendidisset, neque tradidisset.

51. *Idem*, lib. 8 posteriorum a Javoleno Epitomatorum.

Si et per emptorem et venditorem mora⁴⁹ fuisset, quominus vinum præberetur et traderetur, perinde esse ait, quasi si per emptorem solum stetit: non enim potest videri mora per venditorem emptori facta esse, ipso moram faciente emptore. — § 1. Quod si fundum emisti ea lege, uti des pecuniam kalendis Juliis, etsi ipsis kalendis per venditorem esset factum quo minus pecunia ei solveretur, deinde per te staret, quo minus solveres: uti posse adversus te lege sua venditorem dixi: quia in vendendo hoc ageretur, ut quandoque per emptorem factum sit, quo minus pecuniam solvat, legis pœnam patiatur: hoc ita verum puto, nisi si quid in ea re venditor dolo fecit.

52. *SCEVOLE*, lib. 7 Digestorum.

Creditor fundum sibi obligatum, cujus chirographa tributorum a debitor retro solutorum apud se deposita habebat, vendidit Mævio ea lege, ut si quid tributorum nomine debitum esset, emptor solveret: idem fundus ob causam eorum tributorum quæ jam soluta erant, a conductore saltus, in quo idem fundus est, venit: eumque idem Mævius emit, et pretium solvit: quaesitum est, an empti iudicio, vel aliqua actione, emptor a venditore consequi possit, ut solutionum superscripturarum chirographa [ei] dentur? Respondit, posse emptorem empti iudicio consequi, ut instrumenta de quibus quaereretur, exhibeantur⁵⁰. — § 1. Prædium æstimatum⁵¹, in dotem a patre filiae suæ nomine datum, obligatum creditori deprehenditur: quaesitum est, an filius, qui hereditatem patris retinet, cum ab ea se filia abstinuisset, dote contenta, actione ex empto teneatur, ut a creditore luere, et marito liberum⁵² præstaret? Respondit, teneri. — § 2. Inter venditorem et emptorem militiæ ita convenit, ut salariam quod debeatur ab illa persona emptori cederet, Quaesitum est, emptor militiæ quam quantitatem a quo exigere [debet], et quid ex ejusmodi pacto venditor emptori præstare debeat? Respondit, venditorem actiones extraordinarias eo nomine, quas haberet, præstare debere. — § 3. Ante domum mari junctam, molibus jactis

47. L. 52, in fin. pr. infr. eod. — 48. L. 54, in pr. infr. locati. — 49. L. 17, supr. de peric. et commodo rei vend. — 50. L. 48, in fin. supr. h. t. l. 5, supr. famil. ercisc. — 51. L. 16, infr. l. 1, C. de jure dot. l. 1, C. de pact. — 52. L. 41, in pr. supr. de contrah. empt. l. 5, C. de evict. — 53. *Fac.* L. 30, in pr. infr. de acquir. rei. domini. — 54. L. 58, in pr. infr. locati. — 55. L. 26, supr. eorum. divid. l. 5, § 1, supr. de servo corrupt. — 56. *Fac.* d. l. 5, § 2. — 57. L. 27, pr. h. t. — 58. L. 60, supr. de contrah. empt. — 59. d. l. 27, supr. h. t. —

ripam constituit et uti ab eo possessa domus fuit, Gaio Seio vendidit: quero, an ripa, quæ ab auctore domui conjuncta erat, ad emptorem quoque jure emptionis pertineat? Respondit, eodem jure fore venditam domum, quo⁵⁵ fuisset prius, quam veniret.

53. *LABEO*, lib. 4 Pithanon.

Si mercedem⁵⁴ insulæ accessuram [esse] emptori dictum est, quanti insula locata est, tantum emptori præstetur. Paulus: Imo si insulam totam uno nomine locaveris et amplioris conductor locaverit, et in vendenda insula mercedem emptori cessuram esse dixeris, id accedet, quod tibi totius insulæ conductor debebit. — § 1. Si eum fundum vendidisti, in quo sepulchrum habuisti, nec nominatim tibi sepulchrum excepisti, parum habes eo nomine cautum. Paulus: Minime, si modo in sepulchrum iter publicum transit. — § 2. Si habitatoribus habitatio lege venditionis recepta est, omnibus in ea habitantibus, præter dominum, recte recepta habitatio est. Paulus: Imo, si cui in ea insula quam venderis, gratis habitacionem dederis, et sic receptoris, habitatoribus, aut quam quisque diem conductum habet, parum caveris: nominatim enim de his recipi oportuit: itaque eos habitatores emptor insulæ habitacione impune prohibebit.

54. *Idem*, lib. 2 Pithanon.

Si servus quem vendideras, jussu tuo aliquid fecit, et ex eo crus⁵² fregit, ita demum ea res tuo periculo non est, si id imperasti quod solebat ante venditionem facere, et si id imperasti quod etiam non vendito servo imperaturus eras. Paulus: Minime: nam si periculosam rem ante venditionem facere solitus est, culpa tua id factum esse videbitur: puta enim eum fuisse servum, qui per catadromum descendere⁵⁶ aut in cloacam dimitti solitus esset. Idem juris erit, si eam rem imperare verbis fueris, quam prudens et diligens paterfamilias imperaturus ei servo non fuerit. Quid, si hoc exceptum fuerit? Tamen potest ei servo novam rem imperare, quam imperaturus non fuisset, si (non) venisset: veluti si ei imperasti, ut ad emptorem iret, qui peregre esset: nam certe ea res tuo periculo esse non debet: itaque tota ea res ad dolum malum duntaxat, et culpam venditoris, dirigenda est. — § 1. Si dolia⁵⁷ octoginta accedere fundo, quæ infossa essent, dictum erit, et plura erunt, quam ad eum numerum, dabit emptori ex omnibus, quæ⁵⁸ vult, dum⁵⁹ integra det: si sola octoginta sunt, qualiacunque emptorem sequentur, nec pro non integris quocunque ei venditor præstabit.

55. *POMPONIUS*, lib. 10 Epistolarum.

Si servus, qui emeretur vel promitteretur, in⁶⁰ hostium potestate sit, Octavenus magis putabat, valere emptionem et stipulationem: quia inter ementem et vendentem esset commercium: potius enim difficultatem in præstando eo inesse, quam⁶¹ [in] natura: etiam si officio judicis sustinenda esset ejus præstatio, donec præstari possit.

TIT. II.

LOCATI¹ CONDUCTI.

1. *PAULUS*, lib. 34, ad Edictum.

Locatio et conductio, cum naturalis sit, et omnium² gentium, non verbis, sed consensu³ contrahitur: sicut emptio et venditio.

2. *GAIUS*, lib. 2 Rerum cottidianarum.

Locatio et conductio proxima⁴ est emptioni et venditioni: hisdemque juris regulis constituit. Nam ut emptio et venditio [ita] contrahitur, si de pretio⁵ convenierit: sic et locatio et conductio contrahi intelligitur, si de mercede convenierit. — § 1. Adeo autem familiaritatem aliquam habere videntur emptio et venditio, item locatio et conductio, ut in quibusdam queri soleat⁶, utrum emptio et venditio sit, an locatio et conductio: ut ecce, si⁷ cum aurifice [mihi] convenierit, ut is ex auro suo annulos mihi faceret certi ponderis, ceræque formæ, et acceperit [verbi gratia] trecenta: utrum emptio et venditio sit, an locatio et conductio? Sed placet, unum esse negotium, et magis emptionem et venditionem esse. Quod si ego aurum dederò, mercede pro opera constituta, dubium non est, quin locatio et conductio sit.

3. *POMPONIUS*, lib. 9, ad Sabinum.

Cum fundus locetur, et æstimatum instrumentum colonus accipiat,

60. L. 9, l. 98, l. 104, § 2, infr. de legat. 1. l. 105, infr. de verb. oblig. — 61. *Fac.* L. 137, § 4, infr. d. l.

1. Tit. II. — 4. Lib. 4, C. 65; Lib. 5, Inst. 25, adde Lib. 11, C. 70, 71. — 2. L. 5, supr. de justit. et jure. — 3. L. 2, infr. de oblig. et act. — 4. In pr. Inst. de locacione. — 5. In pr. Inst. de empt. — 6. L. 65, supr. de contrah. empt. — 7. § 4, Inst. de locacione.

Proculus ait id agi, ut instrumentum emptum habeat colonus: sicuti⁸ fiet, cum quid æstimatum in dotem daretur.

4. *Idem*, lib. 16, ad Sabinum.

Locatio precarive rogatio ita facta, quoad is, qui eam locasset, dedisse, vellet, morte⁹ ejus qui locavit, tollitur.

5. *ULPIANUS*, lib. 28, ad Edictum.

Si tibi habitacionem locavero, mox pensionem remittam, ex locato et conducto agendum erit.

6. *GAIUS*, lib. 10, ad Edictum provinciale.

Is qui rem conduxerit, non cogitur restituere id, quod rei nomine furti actione consecutus est.

7. *PAULUS*, lib. 32, ad Edictum.

Si tibi alienam insulam locavero quinquaginta, tuque eandem sexaginta Titio locaveris, et Titius a domino prohibitus fuerit habitare, agentem te ex conducto, sexaginta consequi debere placet: quia ipse Titio tenearis in sexaginta.

8. *TRYPHONINUS*, lib. 9 Disputationum.

Nos videamus, ne non sexaginta præstanda, nec quinquaginta sint, sed quanti interest perfrui conductio: tantundemque consequatur medius, quantum præstare debeat ei qui a se conduxit: quoniam emolumentum conductiois, ad comparationem uberioris mercedis computatum, majorem efficit condemnationem: et tamen primus locator reputationem habebit quinquaginta, quæ ab illo perciperet, si dominus insulæ habitare novissimum conductorem non vetuisset. Quo jure utimur.

9. *ULPIANUS*, lib. 32, ad Edictum.

Si quis domum bona fide emptam vel fundum locaverit mihi, isque sit evictus sine dolo malo culpaque ejus, Pomponius ait, nihilominus eum teneri ex conducto ei qui conduxit: ut ei præstetur, frui quod conduxit licere. Plane, si dominus non patitur, et locator paratus sit¹⁰ aliam habitacionem non minus commodam præstare, æquissimum esse ait, absolvi locatorem. — § 1. Hic subjungi potest, quod Marcellus lib. 6 Digestorum scripsit: si fructuarius locaverit fundum in quinquennium, et decesserit, heredem ejus non teneri, ut frui præstet: non magis quam insula exusta teneretur locator conductori. Sed an ex locato teneatur conductor, ut pro rata temporis, quo fructus est, pensionem præstet, Marcellus querit: quemadmodum præstaret, si fructuarii servi operas conduxisset vel habitacionem? Et magis admittit, teneri eum: et est æquissimum. Idem querit, si sumptus fecit in fundum, quasi quinquennium fructurus, an recipiat? Et ait, non recepturum: quia, hoc evenire posse prospicere¹¹ debuit. Quid tamen, si non quasi fructuarius ei locavit, sed [si] quasi fundi dominus? Videlicet tenebitur: decepti enim conductorem: et ita imperator Antoninus cum divo Severo rescripsit. In exustis quoque ædibus, ejus temporis, quo ædificium stetit, mercedem præstandam rescriperunt. — § 2. Julianus lib. 15 Digestorum dicit: Si quis fundum locaverit, ut etiam si quid vi majore accidisset, hoc ei præstaretur, pacto standum esse. — § 3. Si colonis prædiorum lege locacionis, ut innocentes¹² ignem habeant, denunciatum sit, siquidem fortuitus casus incendii causam intulerit, non præstabit periculum locator: si vero culpa locatoris, quam præstare necesse est, damnum fecerit, tenebitur. — § 4. Imperator Antoninus cum patre, cum grex esset abactus, quem quis conduxerat, ita rescripsit: Si capras latrones circa tuam fraudem abegisse probari potest, iudicio locati casum præstare non cogaris: atque temporis, quod insecutum est, mercedes ut indubitas reciperabis. — § 5. Celsus etiam imperitiam¹³ culpæ adnumerandam libro 8 Digestorum scripsit: si quis vitulos pascendos vel sarcindum quid poliendumve conduxit, culpam eum præstare debere: et quod imperitia peccavit, culpam esse: quippe ut artifex [inquit] conduxit. — § 6. Si alienam domum mihi locaveris, eaque mihi¹⁴ legata vel donata sit, non teneri me tibi ex locato ob pensionem. Sed de tempore præterito videamus, si quid ante legati diem pensionis debetur? Et puto solvendum.

10. *JULIANUS*, lib. 3, ad Ferocem.

Et ego ex conducto recte agam, vel in hoc, ut me liberes.

11. *ULPIANUS*, lib. 32, ad Edictum.

Videamus, an et servorum culpam et quoscunque induxerit, præstare onductor debeat? et quatenus præstat, utrum ut servos noxæ dedat, an

8. L. 10, § 5, infr. de jure dot. — 9. *Adde* L. ult. infr. qui sine manumissis. — 10. L. 60, in fin. pr. infr. h. t. — 11. L. 36, § 7, supr. ex quib. caus. major. — 12. L. 11, § 1, infr. h. t. — 13. L. 159, infr. de reg. jur. — 14. L. 21, infr. de usuro. et usucap. l. 45, in pr. infr. de reg. jur. — 15. L. 5, in pr. infr. de publican. — 16. L. 9, § 3, supr. h. t. — 17. *Fac.* L. 25, C. eod. — 18. L. 10, § 1, in pr. supr. de lege Rhod. — 19. L. 5, in fin. supr. ad leg. Aquil. — 20. L. 9, § 5, supr. h. t. l. 1. — 21. L. 27, § 29, supr. ad leg. Aquil. — 22. L. 47, infr. h. t. l. 9, in pr. infr. de duob. reis coactis. — 23. L. 16, C. h. t.

vero suo nomine teneatur? et adversus eos quos induxerit, utrum præstabit tantum actiones, an quasi ob propriam culpam tenebitur? Mihi ita placet, ut culpam etiam eorum quos¹⁵ induxit, præstet suo nomine, etsi nihil convenit: si tamen culpam in inducendis admittit, quod tales habuerit, vel suos, vel hospites: et ita Pomponius libro sexagesimo [tertio] ad Edictum probat. — § 1. Si hoc in locacione convenit, ignem ne habeto, et habuit, tenebitur, etiamsi fortuitus casus admisit incendium, quia non debuit ignem habere: aliud est enim ignem innocenter¹⁶ habere: permittit enim habere, sed innocium ignem. — § 2. Item prospicere debet conductor, ne aliquo vel jus rei, vel corpus deterius faciat vel fieri patiatur. — § 3. Qui vinum de Campania transportandum conduxisset, deinde, mota a quodam controversia, signatum suo et alterius sigillo in apothecam deposuisset, ex locato tenetur, ut locatori possessionem vini sine controversia reddat¹⁷, nisi culpa conductor caret. — § 4. Inter conductorem et locatorem convenerat, ne in villa urbana fœnum componeretur: compositus: deinde servus igne illato [se occidit]. Ait Labeo, teneri conductorem ex locato: quia ipse causam præbuit, inferendo contra conductionem.

12. *HERMOGENIANUS*, lib. 2 juris Epitomarum.

Sed etsi quilibet extraneus ignem iniecerit, damni locati habebitur ratio.

13. *ULPIANUS*, lib. 32, ad Edictum.

Item queritur, si cisiarius, [id est, carrucarius,] dum cæteros transire contendit, cisiium everit, et servum quassavit vel occidit? Puto ex locato esse in eum actionem: temperare enim debuit: sed et utilis Aquilia [ei] dabitur. — § 1. Si navicularius onus Minturnas vehendum conduxit, et, cum flumen Minturnense navis ea subire non posset, in aliam navem merces transtulerit, eaque navis in ostio fluminis perierit, tenetur primus navicularius: Labeo, si culpa caret, non teneri ait: cæterum si vel invito domino fecit, vel quo non debuit tempore, aut si minus idoneæ navi imposuit¹⁸, tunc ex locato agendum. — § 2. Si magister navis sine gubernatore in flumen navem immiserit, et tempestate orta temperare non potuerit, et navem perdidit, vectores habebunt adversus eum ex locato actionem. — § 3. Si quis servum docendum conduxerit, eumque duxerit peregre, et aut ab hostibus captus sit, aut perierit, ex locato esse actionem placuit: si modo non sic conduxit, ut et peregre duceret. — § 4. Item Julianus libro octogesimo sexto Digestorum scripsit, si sutor¹⁹ puero parum bene facienti forma calcei tam vehementer cervicem percusserit, ut ei oculus effunderetur, ex locato esse actionem patri ejus: quamvis enim magistri levis castigatio concessa sit, tamen hunc modum non tenuisse: sed et de Aquilia supra diximus. Injuriarum autem actionem competere, Julianus negat: quia non injuria faciendi causa hoc fecerit, sed præcipiendi. — § 5. Si gemma includenda aut insculpenda data sit, eaque fracta sit, si quidem vitio materiae factum sit, non erit ex locato actio: si imperitia²⁰ facientis, erit. Huic sententiæ addendum est, nisi periculum quoque in se artifex receperat: tunc enim, etsi vitio materiae id evenit, erit ex locato actio. — § 6. S. fullo vestimenta polienda acceperit, eaque mures roserint, ex locato tenetur: quia debuit ab hac re cavere: et si pallium fullo permutaverit, et alii alterius dederit, ex locato actione tenebitur: etiamsi ignarus fecerit. — § 7. Exercitu veniente migravit conductor: deinde hospitio milites fenestras, et cætera sustulerunt: si domino non denunciavit, et migravit, ex locato tenebitur: Labeo autem si resistere potuit, et non resistit, teneri ait: quæ sententia vera est: sed [et] si denunciare non potuit, non puto eum teneri. — § 8. Si quis mensuras conduxit, easque magistratus frangi jusserit, si quidem iniquæ fuerunt, Sabinus distinguit, utrum scit conductor, an non: si scit, esse ex locato actionem: si minus, non: quod si æque sunt, ita demum eum teneri, si culpa ejus id fecit ædilis: et ita Labeo et Mela scribunt. — § 9. Duo²¹ rei locacionis in solidum esse possunt. — § 10. Si lege operis locandi comprehensum esset, ut, si ad diem effectum non esset, relocare id liceret, non alias prior conductor ex locato tenebitur, quam si eadem lege relocatum esset: nec ante relocari id potest, quam dies efficiendi præterisset. — § 11. Qui impleto tempore conductionis, remansit²² in conductione, non solum reconduxisse videbitur, sed etiam pignora videntur durare obligata. Sed hoc ita verum est, si non alius pro eo in priore conductione res obligaverat: hujus enim novus consensus erit necessarius. Eadem causa erit, et si reipublicæ prædia locata fuerint. Quod autem diximus, taciturnitate utriusque partis colonum reconduxisse vi-

in pr. supr. de lege Rhod. — 19. L. 5, in fin. supr. ad leg. Aquil. — 20. L. 9, § 5, supr. h. t. l. 1. — 21. L. 27, § 29, supr. ad leg. Aquil. — 22. L. 47, infr. h. t. l. 9, in pr. infr. de duob. reis coactis. — 23. L. 16, C. h. t.